

práca žiakov má len málokedy výrobný charakter, čo znižuje záujem žiakov o prácu. Monotónnosť niekoľkonásobného opakovania zvyšuje únavu žiakov. Okrem toho operačný systém odtrháva realizáciu operácií od zhotovenia výrobku vcelku. Vieme však, že na komplexné uskutočnenie operácie sú potrebné doplňujúce poznatky a návyky ako sú organizácia práce, plánovanie postupnosti operácií atď., ktoré sa nemôžu formovať pri oddelenom vyučovaní týchto operácií.

V snahe odstrániť nedostatky obidvoch uvedených systémov a využiť ich kladné stránky vznikol ich účelnou kombináciou, pri využití najnovších poznatkov o psychologických a fyziologických zákonitostiach osvojovania si pracovných zručností a návykov, **operačno-súborný systém**.

Štruktúra operačno-súborného systému je nasledovná:

1. nácvik pracovných pohybov a úkonov obsiahnutých v operácii. Ide tu o cvičenie jednotlivých pohybov a úkonov tvoriacich príslušnú operáciu a nácvik spájania osvojených si úkonov do operácie;
2. nácvik operácií - postupné nacvičovanie niekoľkých základných operácií a ich súborné používanie pri vyhotovení určitých výrobkov;
3. k nácviku zložitejšieho spájania operácií dochádza až vtedy, keď žiaci ovládajú všetky základné operácie. Ide tu o celý súbor zručností združených do zložitých úloh pri výrobe výrobku;
4. aplikácia operácií v prevádzkových podmienkach.

Operačno-súborný systém sa dnes používa v prevažnej väčšine učebných odborov.

5.3 Učebné plány a učebné osnovy

Pre tvorbu učebných plánov a učebných osnov je potrebné poznať náplň odboru, stupeň všeobecnovzdelávacích, základných technických a odborných vedomostí, ktoré žiak nutne potrebuje na zvládnutie odboru. Aby sme mohli správne zostaviť základné pedagogické dokumenty je potrebné zoskupiť odbory podľa zhody vykonávaných operácií, používaného zariadenia, nástrojov a prístrojov, materiálov a druhov výroby a podľa zhody požiadaviek kladených na absolventa odboru. To umožňuje určiť rozsah všeobecnovzdelávacích, základných technických a odborných vedomostí, zručností a návykov, ktoré má žiak ovládať. Na základe vykonanej analýzy sa určí rozsah

odbornej a špeciálnej prípravy v skupine odborov a v jednotlivých odboroch v skupine.

Po zoskupení odborov a voľbe základného a špeciálneho obsahu sa zostavuje zoznam technologických celkov, základných technických a všeobecnovzdelávacích predmetov, ktorých osvojenie je potrebným prvkom profesionálnej prípravy. Zoznam predmetov bude prirodzene pre rôzne skupiny profesií rôzny.

Učebný plán – patrí medzi základné školské dokumenty, ktorým sa zabezpečuje vzdelávanie na jednotlivých úrovniach vzdelania a vzdelávacích cestách. Je to normatív, ktorý stanovuje a definuje konkrétne zložky a časové dotácie vzdelávania. Obsahuje:

1. číselný kód a názov odboru a odborného zamerania, formu a typ štúdia;
2. kategórie a názvy vyučovacích predmetov pre oblasť všeobecnovzdelávacích a odborných vyučovacích predmetov na úrovni povinných, voliteľných a nepovinných predmetov príslušného odboru, jeho odborných zameraní;
3. počet týždenných vyučovacích hodín v jednotlivých ročníkoch, pričom sa musí dodržať zásada proporcionálneho rozloženia medzi všeobecným a odborným vzdelaním, ako aj pre oblasť praktického vyučovania;
4. prehľad vyučovania v týždňoch za určité obdobie v jednotlivých ročníkoch;
5. metodické pokyny na organizáciu a riadenie výchovno-vzdelávacieho procesu.

Učebné osnovy - sú súčasťou učebných dokumentov a zahŕňajú obsahovú náplň vzdelávania pre všeobecné a odborné predmety. Určujú sa pre každý vyučovací predmet osobitne. Vymedzujú cieľ vyučovacieho predmetu, jeho obsah a rozsah v jednotlivých postupných ročníkoch. Musia obsahovať:

- číselný kód a názov odboru a odborného zamerania, formu a typ štúdia;
- názov predmetu, ročník;
- počet týždenných vyučovacích hodín;
- charakteristiku predmetu, pričom sú rozpísané úlohy a všeobecné ciele predmetu, jeho význam pre odbor, štruktúru učiva, medzipredmetové vzťahy;
- hlavné vyučovacie metódy a formy;

- obsah učiva s počtom vyučovacích hodín, názvami tematických celkov a jednotlivých tém pre teoretickú a praktickú zložku výučby;
- výstupné štandardy vyučovacieho predmetu v oblasti metód, foriem a nástrojov hodnotenia. (Štandard stredoškolského odborného vzdelávania a výchovy v Slovenskej republike, 2002)

Učebné osnovy určujú presne vymedzený okruh systemizovaných pojmov, začiatkových zručností, návykov a zložitých zručností vo vyučovacom predmete. Tento systém musí zodpovedať dvom základným kritériám:

1. technicko-technologickým,
2. pedagogickým (didaktickým).

O prvej skupine požiadaviek sme hovorili v kapitole 5.1. Okrem technológií je systém rozloženia pojmov a zručností v učebných osnovách odborného výcviku určený aj didaktickými zásadami. Z nich majú mimoriadny význam zásady vedeckosti, sústavnosti, primeranosti, pričom nesmieme strácať zo zreteľa skutočnosť, že vo vyučovaní odborného výcviku dochádza k tvorivému a uvedomelému spájaniu teoretických poznatkov žiakov s ich praktickou činnosťou.

Zásada vedeckosti vyžaduje, aby učebné osnovy odrážali súčasnú úroveň vedy a techniky, technológií a organizácie výroby. Zásada vedeckosti spočíva tiež v tom, že všetky pojmy uvádzané v učebných osnovách, sú preverené výrobnou praxou a sú ustálené. Pojmy sa musia vysvetľovať presne, zrozumiteľne a jednoznačne. Odborné názvoslovie sa má predkladať vo všeobecne platnom tvare, v zhode so slovenskými technickými normami. V odbornom výcviku musíme dôsledne dbať o vedecké odôvodnenie výrobnej činnosti.

Zásada primeranosti pokiaľ ide o výber učiva spočíva:

- a) v určení takého rozsahu vedomostí, zručností a návykov, ktorý je optimálny pre ich zvládnutie;
- b) v určení hĺbky osvojovania pojmov a stupňa zložitosti zručností.

V odbornom výcviku je niekedy veľmi zložitá rešpektovať zásadu primeranosti vzhľadom na nároky na fyzickú činnosť žiakov pri vykonávaní výrobných činností. Tu musíme hľadať kompromis medzi systémom techniky a technologického postupu a zákonitostami didaktického postupu.

Zásada sústavnosti sa prejavuje v logickom usporiadaní učiva do systému vyznačujúceho sa nadväznosťou učiva, či už ide o učivo v konkrétnom predmete, alebo medzi jednotlivými predmetmi. Pre odborný výcvik je dôležitý poznatok, že zložité pracovné operácie sa skladajú z množstva vhodne zreťazených jednoduchých pracovných úkonov, zručností a návykov. Vo vyučovacom procese v odbornom výcviku musíme teda začínať od jednoduchých základných zručností a návykov majúcich všeobecné použitie a na ich základe vytvárať zložitejšie špeciálne zručnosti a osvojovať si typické práce daného odboru.

Veľmi dôležité je využívanie teoretických poznatkov pri uvedomenom tvorivom osvojení si praktických zručností a návykov.

6 DIDAKTICKÉ ZÁSADY V ODBORNOM VÝCVIKU

V predchádzajúcich kapitolách sme ukázali, že aj keď vyučovanie v odbornom výcviku pripravuje žiakov na produktívnu prácu vo výrobe a v podstate poznávací proces žiakov je spojený s ich produktívnou prácou, je to v prvom rade výchovno-vzdelávací proces. Ako taký, musí spĺňať okrem technicko-technologických požiadaviek v celom rozsahu aj požiadavky vyplývajúce z najnovších poznatkov pedagogickej vedy. Východiskové tézy, ktoré určujú priebeh vyučovania a učenia v súlade s cieľmi výchovy a zákonitosťami vyučovacieho procesu dotýkajúce sa práce učiteľa i žiakov, sú didaktické zásady.

Vzhľadom k tomu, že systém didaktických (vyučovacích) zásad nie je v didaktike pevne určený, budeme vychádzať zo systému, ktorý je v slovenskej pedagogike najčastejšie používaný. Vzhľadom na obmedzený rozsah učebného textu nebudeme uvádzať podstatu jednotlivých didaktických zásad (obsahuje to všeobecná didaktika), ale zameriame sa na spôsoby ich uplatňovania vo vyučovacom procese v odbornom výcviku.

Zásada uvedomenosti a aktivity

V odbornom výcviku je dôležité organizovať poznávací proces žiakov tak, aby si aj manuálne zručnosti a návyky osvojovali na základe pochopenia podstaty pracovnej činnosti. Poznatky žiakov musia vytvárať ucelené sústavy a nie izolované prvky. Len tak poslúžia ako základ pre úspešné riešenie rôznych výrobných úloh v neustále sa